

YUNUS EMRE VE EĞİRDİR'Lİ ŞEYH MEHMED ÇELEBİ DİVÂN LARI ÖRNEKLİĞİNDE TASAVVUFİ TÜRK ŞİİRİNDE ORTAK DÜŞÜNCE YAPILARININ TESPİTİ DENEMESİ*

Cemal BAYAK**

ÖZET

Edebi gelenekler kendilerine özgü kurallara sahiptirler. Klasik Türk şiiri de bu yapıdadır. Bu gelenekte şairlerin Fars şiirinden alınan ve "ortak malzeme" olarak nitelenen teşbih, istiare vb. düşünce yapıları çerçevesinde özgün düşünce ve hayaller içeren eserler vermeleri beklenmekteydi. Şüphesiz ki bu ortak malzeme şairler için yardımcı olduğu kadar sınırlayıcıydı da. Klasik Türk şiir geleneği yanında tekke şiiri veya tasavvufi halk şiiri gibi isimlerle nitelenen bir başka Türk şiir geleneği daha varlığını sürdürmekteydi. Tarihi süreç içinde bu iki gelenek şüphesiz ki birbirlerini etkilemekteydi. Her iki geleneğin özelliklerini taşıyan eserler veren sanatçılar bulunuyordu ve her iki gelenekte müşterek olan, başta aşk anlayışı olmak üzere, birçok unsur bulunmaktaydı.

Klasik Türk şiiri geleneği ile birçok müşterek niteliğe sahip bulunan Türk tekke şiiri geleneğinde diğerinde olduğu gibi "ortak malzeme" olarak nitelenebilecek düşünce yapıları ve birimlerinin mevcut olup olmadığı konusu açıklığa kavuşturulmayı bekleyen konulardandır. Klasik Türk şiiri geleneğinde olduğu gibi, bu gelenekte de "ortak malzeme" olarak nitelenebilecek düşünce birimleri tespit edildikten sonra bunların şairden şaire ne gibi şekillere girdikleri konusunu ele alan çalışmalar bu edebi gelenek kadar Türkçenin dil potansiyelini tespit etmede önemli katkı sağlayacaktır. Bu çalışmalar aynı zamanda diğer bir Türk şiir geleneği, klasik Türk edebiyatı ile tekke şiiri geleneğinin benzeşen ve ayrışan yönlerinin tespitine de zemin hazırlayacaktır.

Bu amaç için burada Yunus Emre (ö. 1320/1) ile ondan bir asır sonra dünyaya gelen Eğirdir'li Şeyh Mehmed Çelebi (ö. 1494) divânları karşılaştırılarak, bu iki divândan hareketle tekke şiiri geleneğinde bu anlamda "ortak malzeme" olarak nitelenebilecek devamlılık gösteren düşünce yapılarının bulunup bulunmadığı araştırılacaktır. Bu karşılaştırma yapılırken metinler içerikleri açısından olduğu kadar şekil yönleriyle de müşterekliklerinin bulunup bulunmadığına dikkat

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü El-mek: cemalbayak@gmail.com

edilecektir. Bu her iki geleneğin şekil açısından taşıdığı özellikleri karşılaştırma açısından gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Şeyh Mehmed Çelebi, Klasik Türk Şiiri, Dîvân Edebiyatı, Tasavvufî Türk Şiiri, Türk şiirinde müşterek düşünceler, Eğirdir.

AN EXAMINATION TO FIND OUT COMMON ELEMENTS OF THOUGHT IN TURKISH SUFI POETRY BY TAKING THE DIWANS OF YUNUS EMRE AND SHAYKH MEHMED CHALABI AS BASIS

ABSTRACT

Literary traditions are constituted by rules peculiar to them. Classical Turkish poetry is not exempt from that trait. In this tradition, many metaphors and elements of poetic thought were presented mostly by Persian classical literary tradition, which were called as "*ortak malzeme*" (common elements of thought in poetry), and poets were expected to use them. Although this was helpful for them on the one hand, it was also restrictive on the other. Poets were expected to create new poetic thoughts based on those pre-ordained elements. Along side of the classical Turkish poetry, there has been another tradition of poetry, namely Turkish of sufi poetry. Though they were totally apart in terms of subject matter of the beloved, they had many in common, especially in describing "love" itself. Therefore, it is worth to investigate what they had in common. These two traditions of poetry were influencing one another, and there were many who had poetic works in both traditons.

To be able to find out what they shared, metaphors and elements of poetic thought of sufi poetry need to disclosed first. In that investigation, there are certain questions to look for answers as well; like, have there been common elements of thought and metaphors in sufi poetry; were they changing from one poet to another. Searching these subjects will help reveal the potentials of expression of Turkish language as well.

The aim of this paper is to try to investigate to find answers to those questions through poems of two significant sufi poets; one Yunus Emre (d. 1320/1), and the other Shaykh Mehmed Chalabi (d. 1494). The latter expresses great respect and fondness in his poems for the previous. In doing so, I'll not only look into the content of their poems, but also forms of them, which is necessary to see and compare the full pictures of these two traditions.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and the Aim of the Study

Literary traditions are constituted by rules peculiar to them. Classical Turkish poetry is not exempt from that trait. In this tradition,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

many metaphors and elements of poetic thought were presented mostly by Persian classical literary tradition, like expressions about beloved's eyes, hair, lips etc., and poets were expected to use them. Although this was helpful for them on the one hand, it was also restrictive on the other. Poets were expected to create new poetic thoughts based on those pre-ordained elements.

Along side of the classical Turkish poetry, there has been another tradition of poetry, namely tradition of sufi poetry. Though they were totally apart in terms of subject matter of the beloved, they had many in common, especially in describing "love" itself. Therefore, it is worth to investigate what they had in common. To be able to find out what they shared, metaphors and elements of poetic thought of sufi poetry need to be disclosed first. In that investigation, there are certain questions to look for answers as well; like, have there been common elements of thought and metaphors in sufi poetry, and if there, were they binding the poets to follow them?

The aim of this paper is to try to investigate to find answers to those questions through poems of two significant sufi poets; one Yunus Emre (d. 1320/1), and the other Shaykh Mehmed Chalabi (d. 1494). The latter expresses great respect and fondness in his poems for the previous. This shows that Shaykh Mehmed Chalabi read the poems of Yunus Emre, therefore we can be on safe ground to seek common elements of thought among them, and make conclusions on the outcome.

Results

M. Fuat Köprülü (d. 1966) started a very productive period of studies on Yunus Emre by his very significant work *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (First Sufi Poets in Turkish Poetry) (1919). Although since then a great number of studies had been undertaken on him, there has been very little discovered on him due to lack of sources. Only one document discovered by Adnan Erzi shed a definitive light on his life, that is the registration of the time of his life span and the date of his death. According to that document he lived 82 years (by lunar calendar), and he passed away in 720 (AH) / 1320/1 (AC). This information allows us to conclude that his birth was around 1240/1. Through those studies, Yunus Emre was accepted as the founder of the Turkish sufi poetry in the Western Turkic world. Today we are still at doubts about whereabouts of his grave; moreover, we are not sure about which of those poems that carry the pen-name "Yunus" actually belong to him since many used the same pen-name after him since there has not been discovered a manuscript of poems left by him yet.

Until recently, there has been very little known about Shaykh Mehmed Chalabi as well. After the discovery of his *manaqib* (legendary biography) about at turn of this century, we learned that his grandfather Shaykh al-Islam Bardai (d. before 1430) migrated to Anatolia by the invitation of Hızır Beg (d. 1430), governor of Hamid İli, when he met him in Makka during the hajj. Shaykh Mehmed Chalabi left only one work, *divan* (collection of poems), and there is no conflict regarding the owner of those poems in that book.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

In the investigation, I found that Yunus Emre and Shaykh Mehmed Chalabi have many aspects in common in their poetry. They can be classified in two headings; one in form, and the other in content. In terms of similarities in form, they have great number of quatrains that can be turned into two couples, and they use the same meter (4 mustafilun) in those quatrains. The common point in content is more striking than those in form. They have many poems that are similar in style and rhetoric. In terms of style, they have many statements as outcomes of so-called *meczub* (carried away by a mystical experience), and some of them may be considered unreal in line with Islamic thought. Another similarity in rhetoric, they mention in many poems that they have miraculous travels on earth and in universe. Probably more significant than those mentioned is that they have many expressions and ideas in common, some stated by the same vocabulary exactly, some with minor different words. In the paper, I have listed 37 examples (between 1-37) for the previous, and 15 (between 38-52) for the latter.

Conclusions

Those findings point out that Yunus Emre and Shaykh Mehmed Chalabi have many attributes in common both in form and content in their poetry, and Shaykh Mehmed Chalabi benefitted from Yunus Emre greatly. Those elements of rhetoric listed in this paper indicates that one can claim that sufi poetry tradition, like the tradition of classical Turkish poetry, has common elements of poetic thought, though it may not be in the same character with the ones in classical Turkish poetry. These samples listed in this paper shows that there is a need for further study towards the discovery of the common elements of thought and their structure of expression. These studies will pave the way to compare the poetic elements of thought of the two traditions of Turkish poetry, namely the traditions of classical Turkish poetry and Turkish sufi poetry.

Studies of this type will also help creating both the dictionary of Turkish in general and the dictionary of sufi thought in particular. These studies will also lead the way for a dictionary so far not has been constituted; that will be the dictionary of expressional structures of thought. This will prove very significant contributions in presenting the potential of Turkish language for expressing the human, and the richness of Turkish culture.

Key Words: Yunus Emre, Shaykh Mehmed Chalabi, Classical Turkish Poetry, Divan Literature, Turkish Sufi Poetry, Elements of Poetic Thought Common in Turkish Literature, Egirdir.

Giriş

Klasik Türk şiirinde şairin söyleyecekleri, özellikle aşk ve sevgili ile ilgili konularda, büyük ölçüde gelenek tarafından belirlenmiştir (Akün, 1994: 413).¹ Diğer bir ifade ile bu geleneğin

¹ Bu amaçla şairlere yol göstermek için eserler kaleme alınmıştır. Şerafeddin Rami'nin (1994) sevgilinin güzellik unsurları ile ilgili benzetmelerin sıralandığı *Enisü'l-Uşşâk*'ı; Sürürî'nin bu eserden hareketle kaleme aldığı "*Teşbihât ve mesail-i Enisü'l-Uşşâk beyânındadır*" adını verdiği (Güleç, 2001: 234) *Bahru'l-Ma'ârif*'inin büyük bir bölümünü kapsayan üçüncü bölümü (Akün, 1994: 416) ve Mu'idi'nin *Miftâhu't-Teşbih*'i (Erünsal, 1988) bu tür eserlerdendir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

eserleri müşterek unsurlar üzerinde inşa edilmiş ürünlerdir. Tasavvufî Türk şiiri geleneğinde benzeri bir belirleyici bir yapının olup olmadığı konusu araştırılmayı beklemektedir. "Bu geleneğin eserlerine yansıyan müşterek düşünce öğeleri var mıdır?" ve varsa "bunlar bağlayıcı mıydı" soruları bu araştırmada cevap aranması gereken soruların önde gelenlerinden olacaktır.

Aynı dil ve kültürün ürünleri olmaları dolayısıyla bu iki farklı gelenek arasında müşterek düşünce ifadelerinin bulunması tabiidir. Bu iki gelenek arasındaki benzerlik ve farklılıkların tespit edilebilmesi için bu geleneklerde ne hakkında ne düşünüldüğünü gösteren çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu amaçla her iki geleneğin ortak olan ve olmayan yönlerinin tespitine giden yolda her bir şiir geleneğinde edebi düşünce öğeleri ortaya konulmalı, çerçevesi çizilmelidir.

Bu çalışmada, bu amaca yönelik olarak Osmanlı sahası Tasavvufî Türk şiirinin en eski ve en güçlü ismi Yunus Emre'nin *Dîvân*'ı ile ondan yaklaşık bir asır sonra dünyaya gelen, muhteva ve üslubu ile diğer dîvânlardan farklı bir yapıda bulunan Eğirdir'li Şeyh Mehmed Çelebi *Dîvân*'ı arasında benzer düşünce ifade yapılarının bulunup bulunmadığı araştırılacaktır.

Mehmed Çelebi'nin *Dîvân*'ı gerek şekil gerekse içerik yönünden Yunus Emre'nin *Dîvân*'ı ile ortaklık gösteren birçok özelliği ile dikkati çekmektedir. Mehmed Çelebi, *Dîvân*'ında kendisine himmet etmiş kişiler olarak ismini andığı birçok mutasavvıf arasında Yunus Emre'den iki yerde büyük hürmetle bahsetmektedir.² Bu bize onun Yunus Emre'yi ve *Dîvân*'ını yakından tanıdığını göstermektedir. Burada bu iki mutasavvıf şairden kısaca bahsedildikten sonra iki şairin şiirleri arasındaki ortak özellikler üzerinde durulacaktır.

M. Fuat Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*'daki Yunus Emre ile ilgili önemli çalışması Cumhuriyet döneminde onunla ilgili araştırmaların yoğunlaşmasına öncülük etti. Bu tarihten günümüze kadar geçen yaklaşık 100 yıllık süre Yunus Emre'nin hayatı, dini ve edebi kişiliği ve şiirleri üzerinde çok yoğun akademik çalışmaların yapıldığı bir dönem oldu ve *Dîvân*'ı birçok araştırmacı tarafından yayınlandı.³ Bu araştırmalar esnasında Adnan Erzi tarafından Beyazıt Kütüphanesinde bulunan bir belgenin onun yaşadığı tarihi dönemi kesin olarak ortaya koyduğu bu alanda çalışanlar tarafından genel kabul gördü. Bu belgedeki "*Vefât-ı Yûnus Emre; Müddet-i Ömr 82; Sene 720*" kaydına göre 720/1320-1 tarihinde vefat ettiği kaydedilen Yunus Emre, 82 hicri yıl yaşadığı ifadesi dikkate alındığında, 1240-1'de doğmuş olmalıdır.⁴ Bu çalışmalarda genel kabul gören bir diğer görüş de onun Batı sahası Türk tekke edebiyatının kurucusu ve ilk büyük şahsiyeti olduğudur.

(Sürûr'nin eserindeki teşbih ve mecaz unsurlarının bir listesi için bk. Şafak (1997). Büyük ölçüde Fars şiir geleneğine dayanan bu öğelere Türk şairler, Nevâ't'de görüldüğü üzere (Aslan, 2001) kendi kültürlerinden unsurlar eklemeyi de amaç edinmişlerdir. Klasik Türk şiiri, daha yaygın bir isimlendirmeye, Dîvân şiiri geleneğindeki bu müşterek unsurlar daha çok benzetmelerle ilgilidir. Kullanılan teşbihler müşterek olmakla beraber şairlerin bunları kullanmalarında kendilerine özgü olmalarına, diğer bir ifade ile orijinaliteye büyük önem veriliyor, şairler bu çerçevede değerlendiriliyordu. Bu konu için bk. Çavuşoğlu (1999), Saraç (2001), Gür (2009).

² "*Hem Yunus Emre geldiler çün bir yire iletdiler / Bir akdenize atdılar gösterdi heb uçdan uca*", (Bardakçı, 2008: 214, şiir 41/2). (Bu yayındaki şiirler çalışmada "H" kısaltması ile gösterilecektir. Bu harften sonra gelen ilk rakam şiir sayısını, diğeri beyit veya dörtlük sayısını göstermektedir.) "*Aşık Başa Tabdik Başa hem geldi Kılıç Abdâl bile / Hem Yunus Emre de bile bir gine görsem yüzlerin*" H 42/21.

³ Bu dönemde Yunus Emre'nin Türk edebiyatı ile ilgili çalışmaların en çok odaklandığı isimlerden birisi olmuştur. Yunus Emre ile ilgili en çok emek sarf eden araştırmacılardan biri de Mustafa Tatçı'dır. Yunus Emre ile ilgili yapılan çalışmalar için bk. Tatçı, (1997: C. 1, s. 643-655), (çalışmada "YED" kısaltması ile gösterilecek şiirler bu yayının 2. cildinde yer almakta ve birinci rakamlar şiir sayısını, diğeri beyit veya dörtlük sayısını göstermektedir) ve aynı yazar, (2013, C. 43, s. 605-606). Yunus Emre'yi içinde yaşadığı İslam ve tasavvuf kültürü çerçevesinde ve onunla aynı yüzyılda yaşayan ve eser verdikleri dillerin en büyük mutasavvıfları arasında kabul edilen İbn Arabî (ö. 1239) ve Mevlânâ Celâleddin Rûmî (ö. 1273) ile birlikte değerlendirmek hem onu hem de tasavvufî şiir geleneği ve hedeflerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Bu konu için bk. Kılıç (2004).

⁴ Bu konunun detayları için bk. Tatçı, (1997: C. 1, s. 37-44).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Bu çok verimli çalışma dönemi içerisinde, Yunus Emre'yi daha yakından tanımamızı sağlayacak belgelerin ve şiirlerini bir arada bulunduran kendi eliyle yazılmış bir *Dîvân*'ın ortaya çıkmaması dolayısıyla onun hayatı ve şiirleri hakkındaki önemli noktalar aydınlığa kavuşturulamamış durumdadır.⁵ Edebiyat tarihimizde Yunus mahlasını taşıyan birden fazla şairin bulunması ve şiir mecmualarının bu şairlere ait şiirleri ayırtmadan hepsini Yunus Emre'ye ait olarak kaydetmiş olmalarından dolayı, hangi şiirin hangi Yunus'a ait olduğu konusunda bir sonuca varılabilmemiş değildir.⁶ Yayınlanan Yunus Emre *dîvân*larındaki şiir sayılarındaki farklılık da bunun sonucudur. Aydınlatılmayı bekleyen bir önemli konu da Yunus Emre'nin mezarının nerede olduğudur. Yunus Emre'ye atfedilen birçok mezardan hangisinin gerçekten ona ait olduğu, hangisinin diğer Yunus'lara ait mezar veya makam olduğu konusu üzerinde çok sayıda çalışma olsa da bu konuda da henüz bir sonuca ulaşamamıştır.⁷

Şeyh Mehmed Çelebi (ö. 900/1494) hakkında yakın zamana kadar çok az bilgi bulunmaktaydı. Köprülü'nün *Türk Edebiyat Tarihi*'nden itibaren bir çok çalışmada onun hakkında bilinenler, hemen hemen *Hızırnâme* olarak isimlendirilen *Dîvân*'ındaki bilgilerle sınırlı idi. Mehmed Çelebi'nin menakıbının önce Açıklık (2001) ve daha sonra Bardakçı (2008) tarafından değerlendirilmesi ile hayatı hakkındaki bilgiler genişledi ve daha sağlam bir zemine oturdu.⁸ Buradaki bilgilere göre, Mehmed Çelebi, o dönemdeki adı ile Osmanlı Hamid ili sancağı valisi Hızır Bey'in (ö. 1430'dan sonra) hacda tanıştığı ve daveti üzerine Eğirdir'e gelen, aslen Semerkand'ın Berda köyünden olan Şeyhülislam Berdaî'nin (ö. 1430'dan önce) kızı tarafından torunudur. Mehmed Çelebi, Hızır Bey tarafından dedesi için Eğirdir'de yaptırılan tekkede dedesinden sonra onun yerine geçen babası Piri Halife'nin olarak bilinen Pir Muhammed Hoyî'den (ö. 864/1460) sonra şeyhlik makamına geçmiştir. Bu tekkenin faaliyetleri onun neslinden gelenler tarafından sürdürülmüştür.⁹ Mehmed Çelebi'nin bilinen tek eseri *Dîvân*'dır.¹⁰

A. Şekil Yönüyle Ortak Özellikler

Yunus Emre Dîvân'ının Tatçı'nın son yayınındaki 417'den 95'inin 4 müstefilün vezni ile yazıldığı ve bunların hemen hemen tamamının musammat yapıda oldukları dikkati çekmektedir. *Dîvân*'daki çok sayıdaki 16 hece ölçüsüyle yazılmış şiirler de benzer özellikleri taşımaktadır. Bu iki vezindeki şiirler beyit olarak olduğu kadar dördümlük olarak da düşünülebilecek durumdadırlar. Bu şiirlerin dikkati çeken bir başka özelliği de bunlardan birçoğunda beyitlerin ikinci mısralarının ikinci kısımlarının mükerrer olmalarıdır. Bu kısımlar, geleneksel Türk nazım birimi dördümlüğe dönüştürüldüğünde nakarat mısraını oluşturmaktadır. *Dîvân*'daki 85. şiir buna bir örnektir:

İşidün iy yâranlar dem evliyâ demidür
Gelsün 'ömür sürenler dem evliyâ demidür

⁵ Yunus Emre ile ilgili olarak aydınlığa kavuşturulan konulardan bir diğeri onun şiirinde adı geçen Tapduk Emre'nin kimliği konusudur, bk. Tatçı, (2012).

⁶ Burhan Toprak, yayınladığı *Yunus Emre Dîvân*'ındaki şiirleri, mecmualarda Yunus Emre'ye ait olarak gösterilen 900 kadar şiirden seçtiğini söylemektedir, (2006: 34). Toprak, çalışmasının üçüncü baskısının (ilk baskısı 1950) bu önsözünde ilk baskıda 1200 kadar şiirden 350 tanesini aldığını, fakat bu son baskısında Yunus Emre'ye ait gerçek şiir sayısının 150'yi geçemeyeceği kanaatine vardığını söylemesi (2006: 12) bu konunun ne kadar tartışmaya açık olduğunu göstermektedir. Tatçı'nın yayınladığı iki farklı Yunus Emre *Dîvân*'ındaki şiir sayısının da farklılık göstermesi bunu gösteren bir diğer örnektir. Tatçı (1991)'de 415 şiir bulunurken, (1997: C. 2)'de 417 şiir bulunmaktadır.

⁷ Ona atfedilen mezarlardan Eskişehir Sarıköy'deki mezarın Ankara-İstanbul demiryolu çalışmaları sırasında bulunduğu yerden 50 metre sağ tarafa taşınması esnasında açılan kabirden bozulmamış bir naş çıkmış ve şimdiki mezarına taşınmıştır (Banarlı, 1981: C. 1, s. 328). Yunus Emre'nin mezarı ile ilgili tartışmalar için bk. Tatçı, (1997: C. 1, 64-75). Bu çalışmada adı geçen yerlere Azerbaycan'daki makamı da eklenmelidir (Tatçı, 2011).

⁸ Mehmed Çelebi ve eseriyle ilgili çalışmalar için bk. Ocak (1998), Öngören (2003: 120-125), Bardakçı (2008: 311-316).

⁹ Bu tekke ve mensubu olduğu Zeyniyye tarikatı için bk. Öngören, (2003).

¹⁰ Eser, Mehmed Çelebi'nin hayatı ve tasavvufi görüşlerini inceleyen bir çalışma ile Bardakçı (2008) tarafından yayınlanmıştır.

Ezelî bünyâd urdı altı günde dünyâ toldı
İsrâfil'e buyurdu *dem evliyâ demidür*

Kırk bin kırk dört tabakât meşâyih evliyâlar
Dört kapudur kırk makâm *dem evliyâ demidür*

Yüz bin yigirmi dört bin güzide peygamberler
Ümmetine buyurmuş *dem evliyâ demidür*

Yûnus Emre 'âşiksun 'ışka key döydünise
Da'vet it 'âşıklara *dem evliyâ demidür*

Bu durum, çalışanları bu şiirleri beyit olarak mı yoksa dörtlük olarak mı düzenlemek gerektiği noktasında tereddüte sevk etmektedir. Bu tereddütün sonucu olarak Tatçı'nın *Yunus Emre Dîvân'ı*, 1991 yayınında beyit halinde düzenlenen "'İşkun aldı benden beni bana seni gerek seni / Ben yanaram dünî günü bana seni gerek seni" beytiyle başlayan 381. şiir, Tatçı'nın hazırladığı (1997: C. 2) ve (2015) Kültür Bakanlığı Ekitap yayınında dörtlük olarak yer almaktadır.¹¹

Hızırname'de 80 şiir vardır ve bunlardan 42 tanesi 4 müstef'ilün vezniyle yazılmıştır. *Yunus Emre Dîvân'ı*ndaki şiirlerin yarıya yakınının 4 müstef'ilün ve 16 hecelilerden oluşması ile *Hızırname*'deki şiirlerin yarıdan biraz fazlasının aynı vezinde yazılmış olması dikkati çekmektedir. *Hızırname*'de bu vezinle yazılan şiirlerin 29 tanesi musammattır ve bu şiirlerdeki beyitlerin 2. mısralarının 2. kısımları tekrarlanmaktadır. Bu iki dîvân arasında şekil yönüyle önemli bir benzerlik noktasıdır. *Hızırname*'de bu yapıdaki şiirlerden birisi de aşağıya alınan 24. şiirdir.

Bu aşk beni saldı yine işbu uzak sevdâlara
Bâşum elüme aluben *düşdüm uzak sevdâlara*

Bil yokdur ehlullaha gam gördüm nûrdan alem
Seyrân olub levh u kalem *düşdüm uzak sevdâlara*

Kamu halâyık görmeye müştâkdurur ol serveri
Tayy ehli bilür kandedur *düşdüm uzak sevdâlara*

Aşkın yolunda şol kader kendözümü hâk eyledüm
Kim vuslat için bir dahi *düşdüm uzak sevdâlara*

Kendülüğimden varmışam ummanda zevrak olmuşam
Esrâr-ı Hakkı bilmişem *düşdüm uzak sevdâlara*

Deryâda gördüm çünkü mâh gözüme görindi o şâh
Geldi nidâ olğil âgâh *düşdüm uzak sevdâlara*

Râhunda Muhyiddin kemın kuldur Hızır Hâna hemîn
Kıldı erenler ber-güzîn *düşdüm uzak sevdâlara*

Bir başka ortak özellik, iki Dîvân arasında bazı şiirlerin nakarat mısralarındaki benzerlikte görülmektedir. *Yunus Emre Dîvân'ı*ndaki 98. şiirin nakarat mısra'ı ile "Dostun cemâlin arzûlar", *Hızırname*'deki birçok şiirde (18 ve 26. şiirler gibi) karşımıza çıkan "Cemâlin arz ider ol dost didiler" mısralarındaki dikkati çeken benzerlik bu duruma örnek gösterilebilir.

B. İçerikteki Ortak Özellikler

*Yunus Emre Dîvân'ı*ndaki şiirlerde iki farklı üslubun bulunuşu hemen dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi, İslam'ın öğretilerini vurgulayan, diğer bir ifade ile müteşerri' çizgideki, çoğu

¹¹ 381. şiir. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78411/yunus-emre-Dîvânî.html>. Erişim Tarihi 15.01. 2015.

verde didaktik üsluptaki şiirlerdir. İkincisi ise taşkın, cezbeli bir ruh halinin ifadesi ve aşıkane üsluptaki şiirlerdir. Bunlar sadece üslup yönüyle öncekinden ayrılmakla kalmamakta, içerik açısından da çok farklılık göstermektedirler. İlk guruptakiler ne kadar şer'î çizgide iseler, ikinci guruptakilerin birçoğu o kadar vahdet-i vücud anlayışını yansıtmaktadırlar. Bu ikinci üsluptaki şiirlerin dikkati çeken bir diğer özelliği "*Ezelîden dilümde uş Tanrı birdür Hak'dur Resûl / Bunı böyle bilmez iken bir 'aceb makâmdaydum*" (YED, 168/1) beytinde ifadesini bulduğu, onun ma'na alemindeki müşahedeleri diyebileceğimiz yapıda olan çok sayıdaki ifadeleridir.

Yunus Emre'nin şiirlerinde mutasavvıfların "tayy-i mekan, seyran" kelimeleriyle ifade ettikleri olağanüstü durumları dile getiren şiirler de bulunmaktadır. Bunlarda dünyaya ait gerçek yer isimleri geçmezken, dünya dışı mekan isimleri arasında en çok "arş"ın adı geçmekte ve çok sık tekrarlanmaktadır. "*Taşum göyner içüm ham dirligüm budur müdâm / Yol varmadum bir kadem 'Arş'dan virürem haber*" (YED 41/5) ve "*Yûnus senün 'âşık cânun ezeli 'âşıklarıla / Ol Allâh'un dergâhında seyrân u cevlandıydum*" (YED 168/12) beyitleri onun seyranını ifade etmektedir. Yunus Emre'nin yer ismi vermeden seyranını dile getirdiği aşağıdaki şiirdeki (YED 67) ifadeler dikkati çekicidir. *Dîvân*'da bu yapıda çok sayıda şiir bulunmaktadır (YED 168, 169, 170, 176, 177, 178, toplam 40 kadar)

Nâ-gehân cânân ilinden irdi bu cânâ haber
Bu harâbât ikliminde eglenme yûri kıl sefer

Bu harâbât iklimi anun melâmetdür tonı
Dökilür kanlar saçılır sad-hezarân başı yiter

Bu yirün külhânları gülşenleridür 'âşıkun
Anda bülbüller yakarlar 'ışk odına bâl u per

Yidi deniz gördüm anda birisi oddandı
Bu harâbât ehlinün dirler yolu andan geçer

Gördüm anda takılır cân boynına zülfeyn-i dost
Bir kıl ile sad-hezarân Mansûr'ı ber-dâr ider

Sordum anda var mıdur 'uşşâka bu bendden halâs
Didiler kim yok durur urgan ucın dilber tutar

Şâh u sultân sohbetinde sürilür nûrdan kadeh
Sâkiler çağrışup eydür dost elinden kim içer

Varlığın yağmâya virdi irdi ma'nâ-yı Resûl
Ol kapudan gir içerü yûri var kıl a hazer

Yûnus'a sorarısın bu sözleri kandan alur
Meger ol dîvân-ı 'ışkun defterinden yâd ider

Mehmed Çelebi'nin *Dîvân*'ında yer alan 80 şiirin tamamına yakınında kendisinin Hızır'la beraber, kendi ifadesiyle, "tayy, tayy-i mekân, tayy-i cismânî" (H 3/34) ve "seyrân"ını dile getirmektedir. "*Bil yokdur ehlullâha gam gördüm nûrdan alem / Seyrân olub levh u kalem düşdüm uzak sevdâlara*" (H 24/2) beyti bu türden ifadelere bir örnektir. Arş, levh kalem gibi dünya dışı mekanlara seyran ifade eden beyitlere çok sık rastlanması (H 10/7, 9 gibi) Mehmed Çelebi ile Yunus Emre *Dîvân*larındaki ortak noktalardan birini oluşturmaktadır.

Mehmed Çelebi'de olup da Yunus Emre'de karşılaşmadığımız bir durum ise onun Hızır ile beraber tayy-i mekan ettiği dünyaya ait yer isimlerine şiirlerinde yer vermesidir; "*Yürür havâda Hızır Hân İlyâs denizlerde revân / Hâyil değil kevn ü mekân kılğil inâyet ben kula*" (H 25/6); "*Mağrib zemînün yolları deryâ kenârı illeri / Gâyet acebdür dilleri kılğil inâyet ben kula*" (H 25/8);

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

"Deryâ-yı Nîlin aslını seyr itmişem ey yâr-i men / Kandan gelür kanda gider seyr itmişem ey yâr-i men" (H 29/1), beyitlerinde geçen Mağrib ve Nîl isimleri gibi.

Burada Mehmed Çelebi'nin, Yunus Emre *Dîvân*'ında en çok dikkati çeken şiiirlerden birine yazdığı nazireden de bahsedilmelidir. Bu şiiir, Yunus Emre denildiğinde ilk akla şiiirlerinden olan "İşkun aldı benden beni bana seni gerek seni / Ben yanaram düni günü bana seni gerek seni" (YED 381/1) beytiyle başlayan şiiirdir. *Hızırnâme*'nin 73. sıradaki "Hey âlemün gerçek eri bana seni gerek seni / Sen mübtelâ kıldun beni bana seni gerek seni" (H 73/1) beytiyle başlayan şiiiri Yunus Emre'nin yukarıda verilen şiiirine nazire olduğu, uzunluk olarak da Yunus Emre'nin şiiiri 10 beyit iken, *Hızırnâme*'deki bu şiiirin onun iki katı sayıda beyite sahip olduğu görülmektedir. Bu Mehmed Çelebi'nin Yunus Emre'nin şiiirlerini ne kadar dikkatle okuduğunu gösteren bir durum olduğu kadar, tasavvufî anlayış olarak kendisini onunla özdeşleştirdiğini göstermesi yönüyle de çok önemlidir.¹² Bu husus bahse konu iki dîvân arasındaki önemli ortak özelliklerden bir diğerini oluşturmaktadır.

C. Ortak Düşünce Birimleri

Yunus Emre Dîvân'ı ile *Hızırnâme* arasında görülen ortak düşünceleri iki farklı bölümde ele almak mümkündür. Bunlardan ilki aynı kelimelerle ifade edilen ortak düşünceler, ikincisi, farklı kelimelerle ifade edilen ortak düşüncelerdir.¹³

I. Aynı Kelimelerle İfade Edilen Müşterek Düşünceler

1. "Arş"da seyran etmek.

Bir nûr var arşda ulı anı gören olur velî
Hızırın bu Muhyiddin kulı seyr eyledim uçdan uca H 10/9

Her gice cevân ider Hakk'un cemâlin görmege
'Arş-ı 'azîm dem-be-dem seyrânıdır 'aşıklarun YED 150/3

2. "Aşk" denizine düşmek.

Bu Dolunun cân u dili aşk bahrine düşmüş gider
Sandalları aşk bahrine durmayuben aşmış gider H 44/1

Ne usluşam ne delüyem neye benzer işüm benüm
'İşk denizine gark olup gönlüm gözüm toymaz benüm YED 214/4

3. "Aşk" şarabını içmek, ona kanmak.

Çerâğın Hızır yandırmış şarâb-ı aşka kandırmış
Ki himmet atma binmiş Dolı oldu yine hayrân H 48/15

¹² Yukarıda bahsedildiği üzere Tatçı bu şiiiri iki farklı neşirde iki farklı yapıda tertip etmekte, 1991 neşirinde beyit olarak verirken, 1997 ve 2015 (E-Kitap) neşirlerinde dörtlük olarak vermektedir. Yunus Emre'nin bu şiiiri de Ahmed Yesevi'nin şiiirine naziredir: "İşkang kıldı şeydâ mini cümle âlem bildi mini / Kaygum sin sin tüni küni minge sin ok kirek sin" (Aşkın kıldı şeyda beni, cümle âlem bildi beni, kaygım sensin dünü günü, bana sen gereksin sen), (Eraslan, 1991: 326).

¹³ Bu eserlerde her iki guruba ait burada verilen örneklerden çok daha fazlasını bulmak mümkündür. Burada makale boyutları dikkate alınarak sınırlı sayıda örneğe yer verildi. Ayet ve hadise dayalı dini bilgi mahiyetindeki ifade, tasvir ve konulara (Mirac ve diğer mucizelere atıflar gibi) burada yer verilmedi. Beyitler yaralandığımız kaynaktan nasıl yazıldıysa öyle alındı. Fazla yer tutmaması için, ifade edilen düşünce bir dörtlükte yer alıyorsa bu durumda sadece dörtlükteki ifade edilen düşünceyi gösteren kısım, bazan ilk iki mısraı bazan da son iki mısraı gibi, alınmakla yetinildi. Çalışma *Hızırnâme*'deki düşüncelerden Yunus Emre *Dîvân*'ında müşterek olanları tespiti amaçlaması dolayısıyla, bu eserdeki müşterek düşünce yapılarına, daha iyi görülebilmesi ve karşılaştırılabilmesi için, sıralamada Yunus' Emre'nin ifadelerinden önce verildi.

- Devlet tâcı başa kondı ‘ışk kadehin bana sundı
Susadugumca ben dahı her dem anı içer oldum YED 208/2
4. **"Baş açık, yalın ayak" olmak.**
Melekler cin ü insan varıldı
Baş açık yalın ayak çün dirildi
Ki cümle vakfeye kâyim duruldı
Harem iklimini seyr eyleyelüm H 30/20
- İsrâfîl sûrın ura halâyık turı gele
Baş açuk yalın ayak ıssılar ola katı YED 385/6
5. **"Bekâ" ilinde/mülkünde seyran etmek.**
Bekâ iline ol varmış rızâ iklimine girmiş
Tecellî milkine irmiş Dolı oldu yine hayrân H 48/16
- Bu fenâ-ender-fenâyı terk idelüm dost için
Öz bekâ-ender-bekâ milkinde cevlân idelüm YED 200/3
6. **"Cân gözü" Allah'ı görür.**
Çün cihânı cân olubdur nâzıra
Cân gözi her dem anadır nâzıra H 80/6
- Cân gözi anı gördi dil andan haber virdi
Cân içinde oturdu gönlümi ‘Arş eyledi YED 362/3
7. **"Can"ın aşk yolunda hayran olması.**
Cihanı seyrider Dolı olub cân u dili hayran
Düzer aşk yolların Dolı olub cân u dili hayrân H 48/1
- Çün ezelden Yûnus senün ‘ışkıla esridi cânun
Dergâhına her dem anun vâlih ü hayrân kala dur YED 59/6
8. **"Cihân"a gönül bağlamama.**
Gönül bağlamadılar bu cihâna
Ki bakmayub zemin ü âsumâna
Geçirmediler bular ömrin yabâna
Cemâlin arz ider ol dost didiler H 18/2
- Kara kıldan çün ki agardı ak kıl
Bu cihân sevdâların elden kogıl YED 417/26
9. **"Döğüp söge"ne katlanma.**
Döğüb sögenün kulıyuz feyz-i Hudâ muhtâcıyuz
Er Himmetiyle dolıyuz aşk bahrine düşmüş gider H 44/18
- Dervîş gönülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür
Dögene elszü gerekdür halka berâber gerekmez YED 111/2
10. **"Edep" gözetmek.**
Her ne hâl olsa edeb gözle temâm
Hem dahi teslîm-i rızâyı ber-devâm H 79/12

- Cânundan ol dahı yakın key edeb bekle key sakın
Bilürisen dostlık hakın dâyim sana ol yâr durur YED 61/5
11. **"Gözü yaşlı, garip" olmak.**
Ben bir gözi yaşlı garîb cevri u cefâ olmuş nasîb
Rahm eyle bana yâ Habîb bana seni gerek seni H 73/2
- ‘Aceb şu yirde var m'ola
Şöyle garîb bencileyin
Bağrı başlu gözi yaşlu
Şöyle garîb bencileyin YED 277/1
12. **"İkiliği" terk etmek.**
Terk eyledüm ikiliği geldi melekler bölüğü
Hem anda Mansûr içdüğü hâs cur'adan içdüm yine H 56/7
- İkiligi terk itgil birlik makâmın tutgıl
Cânlar cânın bulasın iş bu dirlik içinde YED 303/3
13. **"Kâf'tan Kâf'a hüküm"sürmek.**
Leşker-i ricâl-i gayb ana heb yönleri andan yana
Hüküm-i revân Kâf'dan Kâfa andan ururam ben demi H 15/2
- Kâf'dan Kâf'a hüküm eyleyen dîvleri hükmüne koyan
Yile binüp seyrân kılan bu mülke Süleymân benem YED 195/6
14. **"Pervâne" olmak.**
Dili aşk şem'ine pervâne oldı
Şarâb-ı aşk ile mestâne oldı
Anın için adı dîvâne oldı
Cemâlin arz ider ol dost didiler H 18/4
- Cemâlün şem'ine pervâne gibi
Yakaram per ü bâli nâra karşı YED 289/5
15. **"Semâ" etmek.**
Semâ'a girdüler hem bâğ u bahça
Mürîd ü şeyh ü üstâd anda cümle H 16/17
- Bu semâ'a girmeyen sonına peşmân olur
İrişür bizümile ser-te-ser düşmân olur YED 58/1
16. **"Yüz"ü erenlere toprak etmek.**
Acı tatludurur sözü erenlere türâb yüzüm
Nazar gayba kılır gözüm yetiştî derdüme dermân H 51/10
- Ol dost yüzün gördi gözüm erenlere toprak yüzüm
Söz bilene iş bu sözü gerek şekeristân ola YED 4/3
17. **Akıl acizdir, nimetleri "şerh" edemez.**
Ni'metlerin kudretlerin bu akl u cân şerh idemez
Leyse'l-haber misle'l-ıyân seyr itmişem bunları ben H 29/13

- Bundan böyle n'olasını degme 'akıl şerh itmeye
'Âşıklara miskîn Yûnus hoş haber degürü gelem YED 182/10
18. **Allah aşıklarına "nazar" eder.**
Uşşâkına ider nazar kıl bî-vefâdan sen hazer
Çin iline kıldum sefer emr itdi Allahım yine H 56/4
- Hak'dan nazar oldı bana Hak kapusın açar oldum
Girdüm Hakk'un haznesine dürr ü gevher saçar oldum YED 208/1
19. **Allah aşıklarına "tecelli" eder.**
Hidâyet eyledi Allah
Çü ben üftâdeye nâgâh
Tecellî eyledi ol şah
Yetişdi derdüne dermân H 22/4
- Hak tecellî kilmaga cân aslını bulmaga
Gönülden sür sivâyı nazarı taşı degül YED 164/6
20. **Allah'a "bana seni gerek seni" diye seslenmek.**
Hey âlemün gerçek eri bana seni gerek seni
Sen mübtelâ kıldun beni bana seni gerek seni H 73/1
- 'İşkun aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanaram düni günü
Bana seni gerek seni YED 381/1
21. **Aşığın "kül"ü göğe savrulur.**
Erenler cümle geldiler yanan yiri süpürdiler
Külüm göğe savurdılar yetişdi derdine dermân H 72/6
- Oda yandurtdun külin savurtdun
Eyle mi gerek seni seveni YED 353/10
22. **Aşk "remz"dir.**
Düter cânda ânun aşkı kim ola bile bu remzi
Uçar kuşa yiter Dolı olıb cân u dili hayrân H 48/3
- 'İşkun ezeli şâhum yoklukda komış varı
Bu remzi duyan 'âşık yokluğu şikâr itsün YED 232/3
23. **Aşk derdine "derman" bulunmaz.**
Benüm bu derdüme irmedi dermân
Visâl-i ıydine cân ola kurbân
Yine bana irişdi mevc-i ummân
Cemâlin arz ider ol dost didiler H 75/6
- Bu ne dertdür 'aceb dermân belürmez
Ya bu ne yaradur zahmı belürmez YED 113/1
24. **Çiğeri "kan"la dolu olmak.**
Gönül ateşdedür çiğır dolı kân

Vireliden gönlümi sen bî-nişâna H 65/2

Yûnus turdı girdi yola kamu gurbetleri bile
Kendü cigerüm kanıla vasf-ı hâlüm yazar oldum YED 222/11

25. **Erenler "kendi" benliklerini terk eden kişilerdir.**

Bu halkdan ey miskin Dolı çekgil elini dilini
Terk eyle kendübilünü aşk bahrine düşmiş gider H 44/17

İy bizümle yâr olup dosta giden gelsün berü
Yok eyleyüp kendözin cân terk iden gelsün berü YED 288/1

26. **Erenler "kul" olmak.**

Ben bir fakirem Doluyam Hızrın ezelden kulıyam
Himmatleriyle dolıyam Hünkâr Hacım Bekdâş gelür H 28/20

Varam ol dosta kul olam her dem açılam gül olam
Hem söyleyem bülbül olam turagum gülistân ola YED 4/2

27. **Erenler "ölü"leri diriltir.**

Kanda olur bir aşk eri bu mürde cân ola diri
Gördüm gelür üçler biri aşkı yoluna gideyin H 17/6

Ölü görse dirilür kalıbına cân gelür
Toprakdan âvâz gelür 'Îsâ bin Meryem misin YED 257/5

28. **Erenler bir anda "şark"dan "garb"a ulaşırlar.**

İrer bir demde şarka garba anlar
Gezer bir demde kurb-ı bu'dı anlar H 19/8

Kullık eyle erene şarkdan garbı görene
Senden haber sorana key miskînlik gerekdür YED 84/3

29. **Erenler kulu Allah'a ulaştırırlar.**

Kalb ider 'ayânı hem çün kimyâ
Kulı Allah ile kılur âşinâ H 79/21

'Âşık Yûnus sen cânunı Hak yolına eyle fidâ
Bu şeyhıla buldum Hak'ı ben gayrı nesne bilmezem YED 192/8

30. **Erenlerin "nazar"ı kişiyi yüksek manevi mertebelere çıkarır.**

Sultân Hızır bu ben kulı kıldı nazar himmet eyledi
Andan açıldı aşk yolu cân ü dili mest eyledi H 23/1

Geyiklü Baba bize bir kez nazar kılaldan
Hâsıl oldı Yûnus'a her ne ki vâyesidür YED 29/10

31. **Erenlerin "nazar"ı toprağı cevher eder.**

Hâke ger kılsa nazar iksîr olur
Câhil iken âlim-i tahrîr olur H 3/51

Erenlerün nazarı toprağı gevher eyler
Erenler kademinde toprak olasum gelür YED 46/8

Turkish Studies

32. **Gönül "dost"a gitmek ister.**

Gönül dost illerine gitdi dirler
Vücûdî vârlığın yok itdi dirler H 33/1

Gönlüm canum 'aklum bilüm senün ile karâr ider
Pervâz ururlar dem-be-dem uçuban dosta gitmege YED 1/2

33. **Gönül "melekler" diyarına gitmek ister.**

Felekler merkezine irdi gönül
Melekler menziline irdi gönül H 26/1

Âdemîlikden çıkam uçam melekler mülkine
Levn olam bî-levn olam geh kevn olam bî-kân olam YED 201/31

34. **Hz. Peygamber "ihsan" edicidir.**

Senden irer halka meded ihsanına yokdur aded
Cân ü dile sensin sened dâyim yönüm senden yana H 5/7

Yaradıldı Mustafâ yüzi nûr gönli safâ
Ol kıldı Hakk'a vefâ andandur ihsân bana YED 12/7

35. **Kainat erenler "âh"ına dayanamaz.**

Derd ile ger âh itse ger çûşa gelür kevn ü mekân
Her sözleri makbûl durur oldı semer iş bu gice H 6/5-6

Erenlerün âhına tag-taş katlanımadı
Kalkanı demir ise okları atmak gerek YED 141/5

36. **Manevi "sır"ları bilmek herkese kismet olmaz.**

Niceler vâkıf olmadı bı sırra
İyân görüb irişmedi bu kadre H 31/16

'İlmile hikmetile kimse irmez bu sırra
Bu bir 'acâyib sırdur 'ilme kitâba sığmaz YED 110/2

37. **Yıkık "gönül"leri sevindirmek.**

Çü fevkî tahtı heb gördüm bu aşk dîvânını yazdım
Yıkık gönülleri düzdüm dil ü cân Hızrı arzular H 27/2

Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm YED 179/2

II. Farklı Kelimelerle İfade Edilen Müşterek Düşünceler38. **Allah elinden tutmazsa kişi ona ulaşamaz.**

Elümi Hak Teâlâ tutmayınca
Çerâğımı Hudâ yandırmayınca
Her işde bana ol avn itmeyince
Kaçan olasın ol Hızra musâhib H 20/12

Düşmiş idük ol kaldırdı birliğin bize bildürdi
İçümüze 'ışk toldırdı dürüst oldı imânumuz YED 118/7

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

39. Allah erenlerin isteklerini geri çevirmez.

Hak bunları kıldı kabûl dergâhına bulub vusûl
Sımmaz sözi bulur husûl bize işâret eyledi H 61/8

Ne dirisem hükmüm yürür elümde fermân tutaram
Ne dirisem hükmüm revân çün hükm-i sultân tutaram YED 180/1

40. Allah, aşıklarının kendisini görmeleri için onların gözünden perdeyi kaldırır.

Kıldı tecellî feth-i bâb keşf itdi çün yüzden hicâb
Ref' oldı çün kamu hicâb bir gine görsem yüzlerin H 42/57

Şol kahırla kazananlar güle güle yidürenler
Götürdüm perdelerini dîdâruma baksun dimiş YED 122/6

41. Allah, aşıklarına yüzünü gösterir.

Erenler mâsivâdan el yudılar
Cemâlin arz ider ol dost didiler
Selâmet iline yürü didiler
Cemâlin arz ider ol dost didiler H 18/1

‘Âşık lâ-mekân olur dünyâ terkini urur
Dünyâ terkin uranlar dîdâr göregen olur YED 96/5

42. Aşk yolunda kendini toprak etmek.

Aşkın yolunda şol kader kendözümü hâk eyledüm
Kim vuslat için bir dahi düşdüm uzak sevdâlara H 24/4

Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu karşıma göğüs gerüp taş bağırlu taşlar mısın YED 270/4

43. Dağ, taş, bütün mevcudat Allah'ı zikr eder.

Dahi gördüm ki taş ağaç yürürler
Selâm virdüm aleyke alub yürürler
Kamusı âşikâre zikr iderler
Cihâna hükm ider Gavs uçdan uca H 21/4

Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlam seni
Seherlerde kuşlar ile çağırayım Mevlam seni YED BT 22/1

44. Erenler Allah'ın kudret elidir.

Erenlerdir Hakkun kudret eli bil
Tasarrufları var bî-kâl ü bî-kıl H 19/3

Ne dirisem hükmüm yürür elümde fermân tutaram
Ne dirisem hükmüm revân çün hükm-i sultân tutaram YED 180/1

45. Erenler kainata hükm eder.

Bu Muhyiddin sülûkı aşk ilinde
Ki sâdık kulıdır Hızırın bu yolda
Anın emr itdüğü esmâ dilinde
Cihâna hükm ider Gavs uçdan uca H 21/9

- Evvel kadîm önden sona zevâli yok sultân benem
Yidi iklîme hükm idüp yiri gögi dutan benem YED 195/1
46. **Erenlerin ayağına yüz süren yüksek mertebeye ulaşır.**
Cezbe yoludur bu yol aç oğul gözün
Sür erenler hâk-i pâyine yüzün H 3/47
- Ne yire bakdumısa er oturur
Gönlin aldum yüz yire sürmegile YED 296/3
47. **Erenlerin gördükleri dile gelmez, anlatılamaz.**
Gördüklerüm gelmez dile kim binde biri dinile
Hızır Nebî İlyâs ile gösterdi heb uçdan uca H 41/10
- Nâ-gehân gördüm bir yüz yokdur anunla hîç söz
Sırrın dirisem olmaz sığmaz lisân içinde YED 339/6
48. **İrmaklar, denizler kadar çok göz yaşı dökmek.**
Gözüm deryâsîle yiri yudum
Harem iklimini seyr eyleyelüm H 30/11
- ‘İşkunun cefâsından dünin günin aqlaram
Akan bunar ne misâl gözden inen yaşlara YED 330/4
49. **İki cihan varlığına değer vermemek.**
Gel ey cân milki sultânî gönül ikliminin hânı
Gerekmez sensizin bana cinân u hûr u rıdvânı H 69/1
- İki cihân varlığı ger benüm olurısa
Sensüz bana gerekmez iş senünledür tamâm YED 202/1
50. **Kişi kendi vücudunu/varlığını terk etmeden Allah'a ulaşamaz.**
Hümânun zillini görmek dilersen
Ki Anka iline varmak dilersen
Vücûdun mahv-ı ender mahv idersen
Kogıl lezzetlerin cân u cihânun H 62/4
- Bu tevhîd tonını geyen varlığını yoga sayan
İş bu yola kâyıy turan mutlak bilün ol er durur YED 61/9
51. **Kuşlar Allah'ın isimlerini zikr ederler.**
O kuşlar her biri bir isim okur durmaz ider seyrân
Varanlar işidüb anı kalurlar cümlesi hayrân H 55/9
- Her bir çiçek bin nâzıla öger Hakk'ı niyâzıla
Her murgı hoş âvâzıla ol pâdişâhı zikreder YED 28/3
52. **Ölümsüz olmak, hayat-ı cavidaniyi bulmak.**
Orada çok tecellî vâki' oldı
Hezârân müşkilât hem hal oldı
Hayât-ı câvidânı hâsıl oldı
Dil ü cân seyr ider her subhile şâm H 33/10

Sen olduğun gönüller her dem cânın yiniler
Bunlardur ölmeyenler hâkimi sen olasın YED 261/3

Sonuç

Sonuç olarak, Mehmed Çelebi'nin *Hızırnâme* olarak bilinen *Dîvân*'ı ile Yunus Emre'nin *Dîvân*'ını karşılaştıran bu çalışmada, şekil, üslup ve düşünce yapıları açısından bir çok ortak unsurun bulunduğu tespit edilmiş bulunmaktadır. Bu sonuç, Mehmed Çelebi'nin şiirlerinde Yunus Emre'nin şiirlerinden hem şekil hem de içerik yönüyle çok yararlandığını ve etkilendiğini göstermektedir. Burada bu iki eser arasında müşterek düşünce yapılarının varlığının tespit edilmiş olması divan edebiyatı geleneğinde görülen ve "ortak malzeme" olarak nitelenen müşterek öğelerin kullanımına tam anlamıyla benzerlik göstermese de tekke şiiri geleneğinde de müşterek düşünce yapılarından bahs edilebileceğini göstermiş bulunmaktadır. Bu sonuç aynı zamanda tekke şiiri geleneğinde yazılan eserlerde müşterek ifade yapılarını ve dilini tespit etmeye yönelik çalışmalara ihtiyaç bulunduğunu da göstermektedir.

Bu ifade yapılarının muhtevasına bakıldığında bunların bize tekke şiiri geleneğinde ifadesini bulan tasavvufî düşüncelerin ve öğretilerin kalıplaşmış yapıları olduklarını görülmektedir. Diğer bir ifade ile bu yapılar bize mutasavvıfların düşünce ve inanç dünyasını deşifre etmekte ve onları sağlıklı anlamamızın yolunu gösteren kilometre taşları görevi görmektedirler. Bu tür düşünce yapılarını tespit etmenin diğer bir yararı sözlük çalışmalarında kendisini gösterecektir.¹⁴ Kullanılan kelimelerin anlam dünyası bu yapılarda net bir şekilde görüleceği için kelimelerin anlam ve kullanım zenginliği daha sağlıklı tespit edilebilecektir. Bu düşünce yapılarının bu tarz bir tespiti bize bir dilin sözlüğünün yapımında sadece kelimelerin anlamlarının tespitinin ötesine geçme gereğini, dilin zenginliğini kelime sayısının çokluğunda olduğu kadar düşünce yapılarının çeşitliliğinde aranması gerektiğini de göstermektedir.¹⁵ Bu husus dil ve sözlük çalışmalarında henüz yeteri kadar farkına varılmamış bir durumdur. Bu tür çalışmalar bize Türkçe'nin ve Türk kültürünün düşünce zenginliğinin tespiti çalışmalarında birer basamak teşkil edeceklerdir.¹⁶

Bu çalışma aynı zamanda Yunus Emre'nin kendisinden sonraki tekke şairlerine etkisini gösterdiği kadar onun Batı Türkçesi tekke edebiyatının kurucusu olduğu görüşünü de desteklemektedir. Yunus Emre ile diğer şairler arasında yapılacak bu türden çalışmalar varılacak bu görüşün daha sağlam temellere dayanmasını sağlayacaktır. Ayrıca tekke şiiri ile dîvân şiiri geleneği metinlerinde görülen ortak dil ve düşüncelerin tespiti, bu iki geleneğin dil ve düşünce öğelerini karşılaştırmaya ve aralarındaki etkileşimi ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalara da zemin hazırlamış olacaktır.¹⁷ Benzeri çalışmalar iki farklı Türk şiiri geleneğindeki benzeşen ve ayrışan düşüncelerin tespit edilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

¹⁴ Gölpınarlı'nın (1997) çalışmasında bu düşünce yapılarından daha çok vecize boyutuna çıkanlarla karşılaşılmaktadır.

¹⁵ Yunus Emre *Dîvân*'ın kelime kadrosunu konu alan Aydemir'in (2013), bu eserdeki İslami terimleri inceleyen Emeksiz'in (2013) ve benzeri diğer çalışmaların bu ve benzeri eserlerin olduğu kadar Türkçe'nin zenginliğinin anlaşılmasına büyük katkıları bulunmaktadır. Burada vurgulanmak istenilen, edebi metinlerdeki düşünce yapılarının da kelimeler gibi tespit edilmesinin Türkçe'nin zenginliğini yansıtmaya yapacağı katkıdır.

¹⁶ Edebi metinlerin yararları dilin kelimelerini gelecek nesillere taşımakla sınırlı değildir. Bu metinlerden dilin kendisinin öğretiminde nasıl yararlanılabileceği ile ilgili çalışmalar giderek yoğunlaşmaktadır. Kaya (2014) bunu Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle göstermeyi amaçlamaktadır.

¹⁷ Üstüner'in (2007) çalışmasında yer alan öğeler, bunların bu iki gelenekte ifadelerini nasıl bulduklarını tespit etmeye yardımcı olacaktır.

- AÇIKEL, Yusuf (2001). "XV. Yüzyılda Yetişmiş Mehmed Çelebi ve Dîvânı", *Tarihi Kültürel ve Ekonomik Yönleri ile Eğirdir, 1. Eğirdir Sempozyumu 31 Ağustos-1 Eylül 2001*, Isparta: Eğirdir Belediyesi, s. 85-120.
- AKDEMİR, Yaşar (2013). "Yunus Emre'de Kelime Kadrosu", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 8/9, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5128>, s. 429-458.
- AKÜN, Ömer Faruk (1994). "Dîvân Edebiyatı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 9, s. 389-427.
- ASLAN, Üzeyir (2011). "Ali Şiir Nevâyî'nin Mazmun Anlayışı ve Türk Mazmunları", *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 7, s. 1-22.
- BANARLI, Nihat Sami (1981). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, İstanbul: MEB.
- BARDAKÇI, Mehmet Necmeddin (2008). *Eğirdir Zeynî Zâviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Dîvânı (Hızırnâme)*, Isparta: Eğirdir Belediyesi.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1999). "XVI. Yüzyılda Dîvân Edebiyatı: Dîvân Edebiyatı'nda Şiir Kavramı", *Osmanlı Dîvân Şiiri Üzerine Metinler*, Haz. Mehmet Kalpaklı, İstanbul:Yapı Kredi Yay., s. 208-217. ("16. Yüzyılda Dîvân Edebiyatı, Dîvân Edebiyatında Şiir Kavramı", *Çevren*, IX, 35, Priştine (Yugoslavya), 1982, s. 47-64'den tekrar basım)
- ERASLAN, Kemal (1991). *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara: KB.
- ERÜNSAL, İsmail (1988). "Mu'idi'nin Miftâhu't-Teşbih'i", *Osmanlı Araştırmaları*, C. VII- VIII, s. 215-272.
- ERÜNSAL, İsmail (1984). "Dîvân Şiirinde Kullanılan Teşbihlere Dair Bilinmeyen Bir Eser: Mu'idi'nin Miftâhu't-Teşbih'i", *Türk Dili Dergisi*, C. XLLVIII, Sayı, 392-3, s. 360-365.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: İnkılap ve Ata Kitapevleri. (1965). *Risalat al-Nushiyya ve Dîvân*, İstanbul. Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği.
- GÜLEÇ, İsmail (2001). "Gelibolulu Musluhiddin Sürûru, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Maârif İsimli Eseri", *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXI, s. 211-236.
- GÜR, Nagihan (2009). *Latîfi'nin Eleştirel Perspektifinden Osmanlı Dîvân Şiirinin Poetikası*, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KAYA, Musa (2014). "Yunus Emre Dîvânı'nın Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 9/12, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7533>, s. 423-442.
- KILIÇ, Mahmut Erol (2004). *Sûfi ve Şiir*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- ONAY, Ahmet Talat (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- ÖNGÖREN, Reşat (2003). *Tarihte Bir Aydın Tarikatı: Zeyniler*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- PALA, İskender (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.

- SARAÇ, M. A. Yekta (2000). "Klasik Türk Edebiyatında Manada Orijinallik Meselesi", *Journal of Turkish Studies*, C. 24/I, s. 229-235.
- ŞAFAK, Yakup (1997). "Sürûrû'nin Bahrü'l-Maârifî ve Bu Eserdeki Teşbih ve Mecaz Unsurları", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, s. 217-35.
- ŞERAFEDDİN RAMÎ (1994). *Enîsü'l-Uşşâk: Klasik Doğu Edebiyatlarında Sevgili ile İlgili Mazmunlar*, Tercüme Eden Turgut Karabey, Ankara: Ecdad Yayınları.
- TATÇI, Mustafa (2015). *Yunus Emre Dîvânı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78411/yunus-emre-Divani.html>. Erişim Tarihi 15.01. 2015.
- TATÇI, Mustafa (2013). "Yunus Emre", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 43, s. 600-606.
- TATÇI, Mustafa (2012). *Yûnus Emre'nin Mürşidi Tapduk Emre*, Ankara: Nallıhan Turizm Gönüllüleri Derneği.
- TATÇI, Mustafa (2011). "Yukarı İllerde Bir Gezgin Derviş: Yûnus Emre (Azerbaycan Notları)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, C. 58, s. 155-170.
- TATÇI, Mustafa (1997). *Yunus Emre Dîvânı*, İstanbul: MEB., 5 C.
- TATÇI, Mustafa (1991). *Yunus Emre Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TOPRAK, Burhan (2006). *Yunus Emre Dîvânı*, Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi.
- ÜSTÜNER, Kaplan (2007). *Dîvân Şiirinde Tasavvuf: (14. ve 15. yy. Dîvânlarına Göre*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- ÜŞENMEZ; Emek (2013). "Yunus Emre Dîvânında Türkçe İslami Terimler", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 8/1, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4426>, s. 625-644.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- BAYAK, C., (2015). "Yunus Emre ve Eğirdir'li Şeyh Mehmed Çelebi Dîvânları Örneğinde Tasavvufî Türk Şiirinde Ortak Düşünce Yapılarının Tespiti Denemesi / An Examination To Find Out Common Elements Of Thought In Turkish Sufi Poetry By Taking The Diwans Of Yunus Emre And Shaykh Mehmed Chalabi As Basis", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/12 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8660>, p. 85-104.